

1. В. І. Авраменко Розвиток навчальної термінологічної лексики у процесі розбудови української системи освіти (кінець XIX – початок 1930-х рр. XX століття) [Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01] / В.І. Авраменко – Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 20 с.
2. Атлантова Л. И. Становление и развитие основных понятий советской педагогики (1917–1931 гг.): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Киев, – 1981. – 23 с.
3. Вихрущ А. В. Особистість у контексті педагогічної персонології. В кн. Я – концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: зб. наук. пр. / редкол.: І.А. Зязюн (голова), О.М. Отич та ін.; упоряд.: О.М. Отич, О.М.Боровік; Національна академія педагогічних наук України; Ін – т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ, 2014. – С. 534 – 540.
4. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч.пос. – К.: Вища школа, 1995. – 237с.
5. Гинецинский В. И. Основы теоретической педагогики / В. И. Гинецинский, – СПб.: Изд-во СПбУ, 1992. – 154 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 376с.
7. Карапетян И. К. Тенденции развития категориально-понятийного аппарата педагогической науки в России (1850-1930) / И. К. Капертян. – М.: Грааль, 2000. – 192 с.
8. Кичева И. В. Обогащение педагогической терминологии в 90-е годы XX в / И. В. Кичева, – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2004. – 404 с.
9. Комаровский Б. Б. Русская педагогическая терминология / Б. Б. Комаровский, – М.: Просвещение, 1969. – 311 с.
10. Краевский В. В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей – В. В. Краевський. – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.
11. Лихачев Б. Т. Педагогіка: Курс лекцій / Б. Т. Лихачев, – М.: Прометей, 1993. – 520 с.
12. Холмогорцев П. К. Освещение в учебном курсе категорий педагогической науки: Преподавание педагогических дисциплин в высшей школе /П. К. Холмогорцев. – М. : Спб, 1972. – С.109-128.

The scientific approaches for conducting educational researches of the classification characteristic of the notion and category apparatus of pedagogical science are investigated in the article. The problem explication classification characteristic of concepts is one of the priorities of modern pedagogy. The concepts operation is a prerequisite for learning and building theoretical models, understanding the processes of education and training in the dynamics and perspective. The article is the disclosure of classification characteristic of the notion and category apparatus of pedagogy. The basic problem determination conceptual-categorical apparatus, and analyzes the main similarities and differences of classification are formulated.

Key words: *classification, characteristic, the notion and category apparatus, pedagogy, concept.*

doi: 10.15330/esu.9.188-193

УДК 376 (477)

ББК 74.3

Світлана Чупахіна

УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті проаналізовано проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні, визначено проблеми, напрямки та перспективи організації освітнього простору та підготовки фахівців. Доведено актуальність та доцільність дослідження проблеми готовності педагогів та особливості підготовки асистента вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзії.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, експериментальний пілотний проект, дорожня карта, професійна гнучкість педагога.

Актуальність. Інклюзивна освіта в Україні. Питання і відповіді. Реалії, розвиток, перспективи. Що нового можна обговорювати сьогодні? Тема впровадження інклюзивної освіти в Україні досліджується ученими тривалий час, уже впродовж десяти років (українсько-канадський проект “інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” 2008-2013рр. за підтримки Канадської агенції міжнародного розвитку (CIDA)) вдалося провести достатню кількість науково-практичних конференцій і семінарів, обговорити та укласти навчально-методичне забезпечення освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами (ООП), урівноважити законодавчу базу, що дало надію дітям і їх родинам на повноцінне життя в соціумі.

Однак актуальним залишається проблема толерантності та сприйняття суспільством дітей з ООП в загальноосвітньому просторі, особливою і значущою є проблема фінансування усіх заходів і змін, які необхідно провести в межах освітнього закладу задля впровадження інклюзивної освіти. І не менш актуальною є проблема підготовки та перепідготовки педагогічних працівників, що вимагає впровадження інноваційних методик до навчальних планів вищої спеціальної освіти. Це в свою чергу вимагає від викладачів вивчення практичного досвіду інших країн, що ініціює програми стажування викладачів вищих навчальних закладах, фінансування яких варта було б включити до проектів інклюзивної освіти.

Отже порушена нами проблема не є новою однак вимагає більш детального обговорення на усіх рівнях оскільки на сучасному етапі реформування освіти Благодійним Фондом Порошенка на чолі з Мариною Порошенко та голова Міжнародної торгової палати Великого Шовкового шляху Люй Цзяньчжунь (Китай) підписали грантовий договір на суму 200 тис. дол. США (5,2 млн. грн) на розвиток інклюзивного освітнього середовища в Україні. Цей грант спрямовано на розвиток науково-педагогічного експерименту в Запорізькій області, який буде поширено по всій Україні (з 1 вересня 2016 року МОН України у співпраці з Благодійним Фондом Порошенка запрацював експериментальний пілотний проект з розвитку інклюзивної освіти в одній з областей України).

Назва статті свідомо співзвучна з тематикою та назвами телевізійних програм і шоу, різноманітними семінарами й веб-інарами, які обговорюють проблеми інклюзивної освіти в Україні на різних рівнях.

Отже маємо хорошу фінансову допомогу, проект стартував, відтак спробуємо проаналізувати все, що вдалося досягти в межах українсько-канадського проекту 2008-2013 рр. та спробуємо оцінити можливості впровадження інклюзивної освіти в Україні.

Аналіз досліджень. Здебільшого дослідження вчених зосереджено на проблемах навчання, виховання та розвитку дітей з психофізичними вадами в умовах загальноосвітнього навчального закладу (М.Безруких, О.Гонєєв, С.Єфімова, Т.Ілляшенко, Г.Кумаріна, Н.Ліфінцева, В.Петрова, Н.Стадненко, В.Тарасун, Н.Ялпаєва), побудові педагогічних моделей інклюзивного навчання дітей з різними типами онтогенезу (В.Бондар, В.Засенко, А.Колупаєва, І.Мамайчук, В.Назарина, Т.Сак, В.Синьов, В.Тарасун, О.Хохліна, С.Шевченко, Л.Шипіцина, Н.Шматко), підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти (А.Аніщук, О.Воробйова, Н.Кирста О.Мартинчук, Т.П’яткова, Г.Сіліна, С.Чупахіна) [1].

Виклад основного змісту. “Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей” (Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 № 912).

На одному з круглих столів Фонду “Крок за кроком” ще у 2001 році повідомлялось, що загалом близько 88 тис. дітей “потребували корекції”. З них 14 800 “не охоплено” жодними програмами, 31671 перебували в інтернатах, а решта, мали б навчатися в загальноосвітніх школах. Ця кількість шляхом арифметичних обчислень становить 41529, тобто ймовірно біля 40 тис. учнів насправді стихійно, механічно, а хто й повноцінно, у цей час були інтегровані до загальноосвітніх закладів.

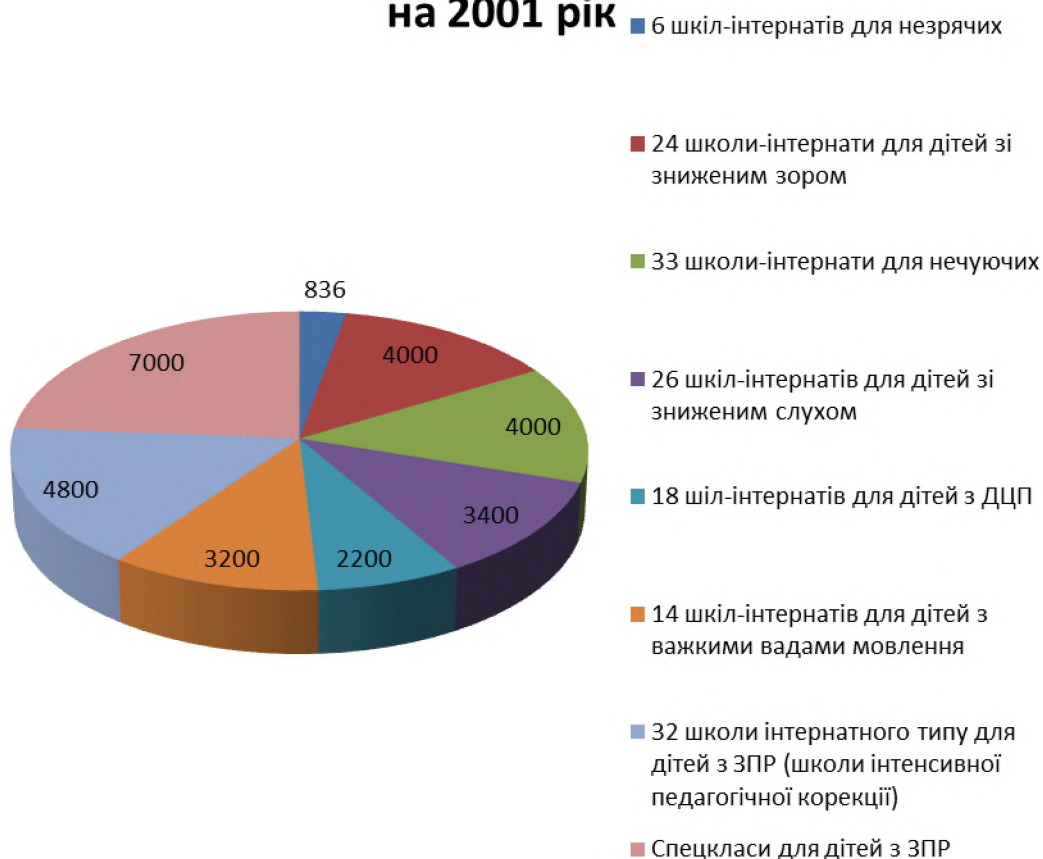
Означені статистичні дані докладніше висвітлювали структуру спеціальної освіти.

Зокрема, за програмою допоміжної школи навчалось 38 тис. дітей, у 6 школах сліпих – 836 осіб., у 24 школах-інтернатах для дітей зі зниженим зором було 4 тис. дітей, у 33 школах-інтернатах для глухих дітей ще 4 тис. осіб, у 26 школах-інтернатах для дітей зі зниженим слухом – 3,4 тис. осіб, у 18 школах-інтернатах для дітей з ДЦП – 2,2 тис. осіб, у 14 школах-інтернатах для дітей з важкими порушеннями мовлення 3,2 тис. осіб, у 32 школах-інтернатах для дітей з затримкою психічного розвитку (інакше званих школами інтенсивної педагогічної корекції) – 4,8 тис. осіб, та ще в спецкласах для дітей з затримкою розвитку близько 7 тис. дітей [2].

Не дивно, якщо ці дані є суперечливими чи не складуть загальної кількості, бо звітують до міністерства люди, а статистику навіть на Заході називають “великою брехнею” [3].

У 2010 році проект із впровадження інклюзивної освіти почав діяти в двох українських (пілотних) регіонах – м. Львів та м. Сімферополь. До цього українським сім’ям, в яких підрастають діти з інвалідністю, було складно навіть уявити, що вони зможуть навчатися у звичайних школах і не “випадатимуть” із суспільного життя.

Спеціальні заклади освіти в Україні станом на 2001 рік

Проект намагався створюючи відповідні умови в загальноосвітніх закладах, змінюючи ставлення суспільства до проблеми, реалізувати конституційне право кожної дитини на освіту. Одним із вагомих досягнень проекту слід вважати внесення змін до чинного законодавства України.

Завдяки проекту відбувалося залучення дітей з інвалідністю до загальноосвітніх навчальних закладів і паралельно держава працювала над законодавчими актами, які б допомагали шкільній адміністрації, вчителям та батькам реалізувати право на освіту дітей з ООП.

За три роки роботи проекту в пілотних регіонах звичним стало явище – “дитина на візочку” може вчитися поряд із здоровими однолітками. Поступово змінювався світогляд батьків і людей, загалом – і це друге важливе досягнення канадсько-українського проекту.

Сьогодні в більшості українських шкіл уже вчать діти з інвалідністю. Однак, на жаль, українські школи не мають ні технічних, ні кадрових змін, щоб навчати дітей з ООП. Завдання яке потребує вирішення сьогодні – готувати фахівців для роботи в класі, де поруч навчаються діти з ООП і без.

Перед освітянами стоїть єдина, однак особливо складна мета – змінити систему освіти, а не дітей. Щоб підлаштуватися під потреби дитини, вчителю важливо не лише проявити професійну гнучкість, а й отримати певну базу професійних компетентностей.

Шукаючи відповідь на запитання, як інтегрувати дітей з особливими потребами в загальноосвітні навчальні заклади МОН 2001–2007 рр. провело низку експериментів, перший “Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” та другий у 2008-2013 рр. в рамках Українсько-канадського проекту “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” напрацювання з канадцами варіанту передбачало і вивчали модель інклюзивної освіти в США, зокрема, роботу асистентів вчителів в інклюзивній групі і класі.

У м. Львові в межах проекту в загальноосвітніх школах уже у 2010 році навчалось 324 дитини з ООП, серед яких діти з вадами опорно-рухового апарату, з ураженнями нервової системи та з вадами зору.

Однак для організаторів проекту вагомим залишалось завдання вчасного інформування суспільства. Оскільки важливо поінформувати кожну сім'ю, яка виховує особливу дитину про можливість та необхідність отримання освіти у загальноосвітніх школах. Зазвичай таку роботу проводять заклади, в яких діти з ООП перебувають на обліку.

Всеукраїнським фондом “Крок за кроком” спільно з відділом інклюзивної освіти та інтернатних закладів департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України, відділенням моніторингу досліджень освітньої галузі Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України та зусиллями канадсько-українського проекту “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” у 2011 році створено українську версію посібника “Використання індексу інклюзії для розвитку інклюзивної школи”, у якому зроблено спробу розробити підходи до створення й розвитку в навчальному закладі інклюзивного навчального середовища [3]. Вагомими є три напрямки, що відображають найважливіші шляхи покращення ситуації з означеної проблеми, а саме: 1) розвиток інклюзивної культури; 2) розвиток інклюзивної політики на рівні закладу (внутрішні нормативні документи); 3) запровадження інклюзивної практики. На наш погляд, ці напрями задають вектори мислення, спрямованого на реформування освітніх установ не лише в інклюзії, а й у більш широкому сенсі.

Як уже зазначалося вище з 1 вересня 2016 року запрацював експериментальний пілотний проект з розвитку інклюзивної освіти. Окрім того було напрацьовано нові документи та узагальнено результати попереднього проекту, водночас проведено науково-практичну конференцію “Інклюзія в системі освіти міста Києва: кращі практики, перспективи розвитку, історії успіху”. У заході взяли участь понад 150 представників освітянської, громадської та батьківської спільноти столиці.

За даними, які озвучила М.Порошенко в Україні проживає понад 700 тисяч дітей з порушенням психофізичного розвитку – 10 % із них залучені у навчальний процес загальноосвітніх шкіл (2 720 інклюзивних класів по всій Україні) [4].

Станом на 1 січня 2016 року в Україні розроблено понад 30 нормативно-правових документів з інклюзивної освіти та підготовлено статті 6, 16, 17 проекту Закону України “Про освіту” щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації інклюзивного навчання.

Державна статистика в Україні у 2015–2016 н.р. на 25% збільшилася кількість класів з інклюзивним навчанням (1798 класів) та на 19% учнів з особливими

освітніми потребами (2720 осіб); на 36% уведено більше посад асистентів учителя (994 посади) порівняно з попереднім роком [5].

Громадські діячі об'єдналися з Міносвіти і розробили дорожню карту для батьків. Карта має покрокову інструкцію та озброює батьків правами, які вони мають на сьогодні на шляху до інклюзивної освіти своєї дитини.

Висновок. Аналізуючи проблему впровадження інклюзивної освіти в Україні прослідковуємо тривалий процес реформування освіти загалом, зміни, яких потребує інклюзія вимагають не лише матеріального забезпечення, а й толерантності суспільства. Важко не помітити, що чіткої статистики дітей з ООП освітяни не прослідковують. Забезпечення навчально-виховного процесу асистентами вчителя лише розпочато. Питання щодо кількості дітей з ООП в одній групі чи класі вимагає уточнення. Отож ефективність створення інклюзивного середовища потребує детального вивчення у кожному регіоні України. Проблема підготовки фахівців постає надзвичайно гостро, оскільки рівень компетентності педагога спеціального закладу і асистента вчителя має певні розбіжності й потребує детального аналізу. Відтак наступні наші дослідження спрямовуємо на вивчення вищезначених питань.

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А.А.Колупаєва. – К. : Саміт-Книга, 2009. – 272 с.
2. Про затвердження “Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки” : / Наказ МОН № 855 від 11.09.09 року.
3. П'яткова Т. Розвиток інклюзивної компетентності: швейцарський досвід / Т.П'яткова // Порівняльно-педагогічні студії. – 2012. – № 1 (11). – С. 93-98.
4. Електронний ресурс: <http://www.pedrada.com.ua/news/3808-qqn-6-m7-06-07-2016-eksperimentalniy-proekt-z-rozvitku-nklyuzivno-osvti-startu-u-2016-2017>
5. Електронний ресурс: http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/139028803_3/1414672797/

The problems of implementation of inclusive education in Ukraine are analyzed in the article, the problems, directions and prospects of organization the educational space and teachers' training are defined. The relevance and advisability of research the problem of teachers' readiness and features of assistant teacher's training for professional activity in conditions of inclusive education are proved.

Key words: *inclusive education, children with special educational needs, experimental pilot project, road map, teacher's professional flexibility.*

doi: 10.15330/esu.9.193-198